

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ: Доц. д-р Димитър Георгиев Златинов, СУ „Св. Климент Охридски”
Стопански факултет, катедра „Икономика“

ОТНОСНО: Публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от задочен докторант Илия Симеонов Атанасов

Обща информация за конкурса

Въз основа на Заповед № РД 38-483/2.10.2020 г. съм определен за член на Научното жури във връзка с процедурата за придобиване на ОНС „доктор“ от Илия Симеонов Атанасов, задочен докторант по ПН 3.8. Икономика (Политическа икономия) в СУ „Св. Климент Охридски”, Стопански факултет. По решение на Научното жури с протокол №1/12.10.2020 г. съм избран за рецензент на дисертационния труд на тема „Микроикономически и макроикономически ефекти от дигиталната свързаност в началото на ХХІ век”. Научен ръководител на докторанта е проф. д-р Георги Менгов.

Кратки биографични данни за дисертанта

Илия Атанасов е роден през 1991 г. Средно образование завършва по специалност „Бизнес и финанси“ в гр. Асеновград. Бакалавър е по макроикономика и магистър по финансов мениджмънт от ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2016 г. е зачислен като задочен докторант в ДП „Политическа икономия“. От 2017 г. е щатен асистент в катедра „Икономика“ на Стопанския факултет, където води упражнения на български и английски език (микроикономика и пари, банки и финансови пазари). Посещавал е международни летни училища и е осъществявал преподавателска мобилност, които разширяват неговия мироглед и надграждат професионалната му подготовка.

Илия Атанасов съчетава преподавателската си работа и с активна административна дейност в Стопанския факултет. От 2020 г. е Научен секретар на катедра „Икономика“, отговорник е на бакалавърската специалност по „Икономика и финанси“ с английски език и администратор на МП „Митнически и данъчен контрол“.

Общо представяне на дисертационния труд

Представеният проект на дисертационен труд е с общ обем от 170 страници и включва увод, три глави, заключение и научни приноси, две приложения и 129 литературни източници, от които 17 на български език и 112 на английски език.

Дисертационният труд е със следната структура.

В *увода* е очертана актуалността на изследването, която произтича от процесите на дигитализация на икономиката, които в дисертационния труд се изследват както на микро-, така и на макроикономическо равнище. Тяхното обвързване на различните равнища на икономически анализ се постига според дисертанта чрез изследване на влиянието на асиметричната информация върху ефективното функциониране на пазарите, а оттам на макроравнище – чрез ефекта върху икономическия растеж в

дългосрочен план. Посочена е целта на дисертационния труд за анализиране на ефектите от дигиталната свързаност върху поведението на икономическите субекти и функционирането на националните икономики и са очертани конкретни изследователски задачи. Дефинирани са изследователският предмет и обект, като прави впечатление, че те са разделени по глави. Най-амбициозна е трета глава на дисертацията, в която се заявява интерес към анализиране на влиянието на интернет върху осреднения икономически растеж в 119 страни от целия свят. Това се отразява и при извеждането на ограниченията на изследването, пряко свързани с поставената задача за анализ на микро- и макроикономическо равнище и приложените иконометрични техники.

В *първа глава* докторант Атанасов разглежда теоретични и емпирични изследвания за дигиталната свързаност и дигитализацията на икономиката от гледна точка на въвеждане на понятийния апарат, изясняване на проблемите, произтичащи от асиметричната информация, както и влиянието на дигиталните технологии в дългосрочен макроикономически аспект. Очертани са икономическите последици от асиметричната информация в микроикономически план, като се отчита влиянието на неблагоприятния подбор и моралния риск чрез моделите на Джордж Акерлоф, Майкъл Спенс и Джоузеф Стиглиц. Влиянието на дигиталната свързаност в макроикономически аспект се разглежда от позициите на неокласическата теория на растежа и модела на Робърт Солоу и ендогенните модели на растежа, сред които дисертантът отличава научните постижения на Поул Роумър, Филип Агион и Питър Хюит. Накратко се представя теорията за дифузията на знанията чрез социални взаимодействия, развита от Робърт Лукас и Бенджамин Мол, както и емпирични изследвания върху връзката между дигиталната свързаност и икономическия растеж.

Във *втора глава* са анализирани механизмите за разрешаване на проблемите, произтичащи от асиметричната информация на олигополен пазар въз основа на проведен икономически експеримент. Целта на икономическия експеримент е участниците да максимизират своята полезност, като опитват да получават максимално количество от виртуалното благо *омниум бонум*. Самият експеримент е проведен осем пъти и в него са участвали студенти от бакалавърските специалности на Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Продължителността му е в 20 кръга като във всеки кръг участниците правят избор на база четири алтернативи, предоставени от четири компании, които се разглеждат като доставчици на виртуално благо. Това налага изследването на олигополна пазарна структура, в която всяка компания се стреми да се превърне в пазарен лидер. Пазарното поведение на участниците в експеримента и компаниите доставчици е анализирано на база различни количества доставка на виртуалното благо и обещания и очаквания въз основа на собствения опит и предоставянето на информация за виртуалния пазар. Така става възможно да се анализира влиянието на асиметричната информация върху пазарните дялове на всеки от доставчиците, въз основа на което да се направят изводи в микроикономически план при използване на специализиран статистически инструментариум.

В *трета глава* е представена методология за иконометричен анализ и е изследван ефектът върху икономическия растеж от въвеждането на интернет в извадка от 119 страни за периода между 2000 и 2016 г. Методологията се базира на основни

постулати от теорията на растежа и използване на т.нар. иконометрия на растежа. Детайлно са представени методологическите особености при измерването на осреднения темп на икономически растеж и спецификите на статичния иконометричен анализ, чието приложение се обвързва с тестването на влиянието на различни икономически променливи. Коментирани са и срещнати затруднения при прилагането на иконометрични и статистически методи за анализ, както и начините за тяхното преодоляване. Направен е опит за обосновка защо се използват точно определени детерминанти и фактори на икономическия растеж, с оглед на конкретните изследователските задачи, които дисертантът преследва. Наред с изводите за ефекта от дигиталните технологии върху икономическия растеж за редица страни е предложена и оригинална инструментална променлива за описване на скоростта на въвеждане на интернет, чиято приложимост се тества.

В *заключителната част* на дисертацията са направени някои изводи и са очертани приносите на изследването.

Научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд разглежда актуален въпрос, какъвто са ефектите от дигитализацията на икономиката и нейния потенциал за влияние както на микро-, така и на макроравнище. Това демонстрира целта за обхватност на изследването, която излиза от често срещаните изследвания в тази насока, като изследователският фокус се поставя върху асиметричната информация и икономическия растеж в дългосрочен план. Още повече, че въпросите на асиметричната информация особено са слабо изследвани в икономическата литература на български език. В тази насока са показателни и усилията на докторанта да представи икономическия смисъл и интерпретацията на направените допускания и специфики на модела на неокласическия растеж. Това си личи особено по отношение на понятия, които са строго дефинирани математически, но намират приложимост и в икономически план (напр. трудово подсилваща производствена функция, условие за задължителност на производствения ресурс, конвергенция към стационарно състояние, постоянна интертемпорална еластичност на заместването и др.).

Докторант Атанасов използва съвременен инструментариум, който не е широко застъпен в изследванията на български икономисти, и това несъмнено е достойнство на работата му. Емпиричната част от изследването е извършена добросъвестно и са дадени нейни описания както в методологически, така и в технически план. По този начин дисертационният труд се вписва в съвременните изследвания, които са строго подплатени с количествен анализ. При това описанията и анализът на използваните модели се отличава с яснота на изложението, систематичност на изводите и съпоставимост с резултати от други изследвания на чуждестранни и български автори.

Докторантът демонстрира траен интерес към изследваната тематика, което личи и от представените публикации. Дисертационният труд се отличава със стройна логически обоснована структура, при която разглежданите въпроси се представят последователно и между тях са направени плавни преходи, което показва разбиране и вникване в проблематиката. Отделните глави на дисертационния труд са равномерно

разпределени като обем и засегнати въпроси и по този начин не се нарушава монолитността на изследването.

Научните приноси са коректно формулирани и по мое мнение обосновани спрямо изложението на дисертационния труд. При тяхното систематизиране е направен добър баланс между отделните глави на дисертацията като резонно е заложено на практико-приложния им аспект.

Изпълнение на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ и мнение относно коректността на автореферата на дисертационния труд

От приложената Справка за изпълнение на минималните национални изисквания от докторант Атанасов е видно, че той ги покрива, а по отношение на публикационната дейност и преизпълнява. Приложените публикации като обхват и научни форуми, на които са представяни, също убедително говорят за сериозния интерес към изследваната тематика. Апробирането на резултатите в комуникация и с учени извън страната и отчитането на техните препоръки отново е показателно за стремежа на Илия Атанасов към професионално изграждане и усъвършенстване.

Приложеният автореферат на дисертационния труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ.

Критични бележки и препоръки

Стилът на докторанта е стегнат и лаконичен, но на места се нуждае и от повече обяснения, с оглед постигане на яснота на изказа и аргументиране на изложените твърдения. Във връзка с това, към дисертационния труд могат да бъдат отправени следните бележки и препоръки:

- ***Увод.*** Въпреки че е очертана секция методология на изследването, в нея по-скоро е направено кратко описание на осъществените изследователски задачи, отколкото да са посочени конкретни изследователски методи и подходи. Въпреки че във втора и трета глава на дисертационния труд се извежда ролята на онлайн образованието, в увода тя не е откритоена. Във въвеждащата част биха могли да се посочат и потенциално заинтересованите потребители на получените резултати.
- ***Първа глава.*** Общата ми бележка по тази глава от дисертацията е да се задълбочи икономическият коментар на разглежданите въпроси, който в първата секция на главата е много повече технически ориентиран. Несъмнено това носи предимствата на интердисциплинарния подход, но основният фокус следва да е върху икономическата същност и последици от дигиталната свързаност. При теоретизирането върху макроикономическите ефекти от дигиталната свързаност следва да се отбележи, че въпросите на дългосрочното икономическо развитие не започват да се изследват с развиването на неокласическата икономическа теория. Безспорно тя има своя голям принос, но дисертационният труд би спечелил, ако накратко се направи референция и към други изследвания преди това или поне се очертаят реперите, върху които тази теория стъпва въз основа на по-ранния принос на други икономисти. Това би позволило на докторанта и по-добре да осмисли предимствата и недостатъците на

неокласическата теория, чийто инструментариум заляга в основата на работата му.

Дисертационният труд би спечелил и ако по-детайлно се разгледа теорията на дифузията на знания чрез социални взаимодействия с оглед на това, че тя е нова за българската икономическа литература. Лаконичността на докторанта по отношение на тази теория нарушава баланса в представянето спрямо другите теории и модели в първа глава на дисертацията. Дори и да не се демонстрира математическото извеждане на теорията, би било добре да се разширят изводите от нея и да се покаже основният апарат, на който са базирани тези заключения.

- **Втора глава.** Основният ми коментар е върху използването на понятията икономическа информация, икономическа прогноза, икономически спад и икономически растеж в проведенния експеримент с виртуално благо и участници студенти. Доколкото тези понятия отразяват агрегирана информация и показатели от конкретно проведен експеримент, по мое мнение не следва да се третират като макроикономически показатели и на тяхна основа да се правят изводи за функционирането на макроикономическите системи. От текста на дисертацията също така не става ясно каква точно е експертната/икономическата прогноза, която се използва, и дали тя се изгражда въз основа на определени сценарии и допускания.
- **Трета глава.** Прекалено широкият обхват на изследването, включващо 119 страни от цял свят, затруднява коментара на получените резултати и проследяването на тяхната валидност по групи страни. Въпреки че работата на докторанта в тази глава е извършена с голяма прецизност относно иконометрични и статистически методи и свойства, остава отворен въпросът как конкретните специфики на икономическото развитие на разгледаните страни оказват ефект върху получените резултати. Поставен в по-широк план, доколкото този въпрос е валиден за теорията на дългосрочния икономически растеж като цяло, критичен анализ в тази насока от страна на докторанта би показал по-ясно разбиране на ограниченията на възприетия изследователски подход.
- **Заключение.** Тази част от дисертационния труд би могла да се разшири като се открият по-ясно постигнатите резултати от дисертационния труд и се коментира по какъв начин се доказва или отхвърля изследователската теза.

Въпроси към дисертанта

1. По какъв начин според докторант Илия Атанасов разнородното икономическо развитие на разгледаните страни оказва ефект върху получените резултати в трета глава от дисертационния труд?
2. Съзнателно търсен подход ли е микроикономическите ефекти в дисертационния труд да се изследват чрез извадка от ограничен кръг участници в експеримент, а макроикономическите – на база страни от всички континенти с разнородно икономическо развитие? Какви са предимствата и недостатъците на този подход?

Заключение

Дисертационният труд е оригинално и актуално изследване на важните въпроси, свързани с дигиталната революция в икономически план. Отличава се с обхватност и интердисциплинарност, като се демонстрира използването на съвременен инструментариум за емпиричен анализ. Направените коментари и препоръки не подценяват изтъкнатите достойнства и **уверено препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури на Илия Симеонов Атанасов да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по ПН 3.8 Икономика.**

13 ноември 2020 г.

Подпис:

/доц. д-р Димитър Златинов/